

تحقیق هفته

شماره: 448

(از 27 سنبله الی 03 میزان 1403 هـ ش)

نگاهی به روابط و کمک‌های جاپان به افغانستان

این نشریه هفته‌وار، تحلیل رویدادهای مهم سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی افغانستان و منطقه است که به زبان‌های پشتو، دری، انگلیسی و عربی توسط مرکز مطالعات استراتژیک و منطقی تهیه و نشر می‌گردد.

آنچه درین شماره می خوانید:

- نگاهي به روابط و کمک های جاپان به افغانستان..... 3.....
- نوع نگاه جاپان به افغانستان 3.....
- اولويت های جاپان در افغانستان..... 5.....
- نتیجه گیری 7.....
- پیشنهادات 7.....
- منابع و مأخذ 8.....

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

نگاهی به روابط و کمک‌های جاپان به افغانستان

مقدمه

به تازگی کشور جاپان اعلان کرده که در ۹ ولایت افغانستان ۱۶۵ مکتب ابتدائیه می‌سازد. همچنین سفیر این کشور در کابل جدیداً اظهار نموده که کشورش در نظر دارد که در راستای ایجاد روابط میان گروه ۷ (G7) و امارت اسلامی رابطه ایجاد کند. این درحالی است که جاپان در میان کشورهای دور و نزدیک افغانستان، در بیشتر از دو دهه گذشته پس از امریکا دومین کمک‌کننده بزرگ افغانستان بود. طوریکه این کشور در دوره جمهوریت حدود هفت میلیارد دالر به افغانستان کمک کرده و پس از حاکمیت مجدد امارت اسلامی نیز مقام بزرگ‌ترین کمک‌کننده افغانستان را با ارسال حدود ۵۰۰ میلیون دالر در سه سال گذشته به خود اختصاص داده است. این درحالیست که جاپان نه به لحاظ امنیتی شراکتی با افغانستان دارد و نه اهداف نظامی را در جغرافیا یا محیط پیرامون افغانستان دنبال می‌کند و نه کدام منافع اقتصادی خاصی برای آن کشور در افغانستان متصور است. پرسشی که در این خصوص مطرح می‌شود این است که چه عواملی باعث توجه جاپان به افغانستان شده با به عبارت دیگر چرا افغانستان این همه مورد توجه جاپان بوده، چه انگیزه‌های پیدا و پنهانی در زمینه وجود دارد؟ برای دریافت پاسخ به این پرسش نوع نگاه و اولویت‌های جاپان در افغانستان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نوع نگاه جاپان به افغانستان

به صورت کلی نوع نگاه جاپان به افغانستان از سه عامل عمده متأثر است.

1- اتحاد آن کشور با امریکا

پس از جنگ جهانی دوم جاپان با امضاء پیمان امنیتی و استراتژیک با امریکا، در بعد امنیتی و نظامی تمام اتکاء خود را به امریکا کرده و در بعد سیاسی نیز در اتحاد با امریکا قرار گرفته و تقریباً پیرو سیاست‌های آن کشور در معاملات و معادلات جهانی شد. بنابر این اولین عاملی که باعث شکل‌گیری نوع نگاه جاپان به افغانستان شده، مواضع امریکا در قبال این کشور است. جاپان به‌عنوان متحد استراتژیک امریکا در زمان حکومت کمونیستی در افغانستان با قطع روابط خود با آن در حمایت از مجاهدین در مقابل حمله شوروی به افغانستان قرار گرفت. در دوره جمهوریت در افغانستان در همراهی و هم‌نوایی با امریکا قرار داشته و با تأیید سیاست‌های امریکا در افغانستان یکی از شرکا و هم‌کاران اصلی آن کشور قرار گرفته بود. با این وجود جاپان در بعد نظامی از فرستادن سرباز به افغانستان خودداری کرده و صرفاً کمک‌های نیمه نظامی را مانند تهیه سوخت به نیروهای نظامی امریکا در اقیانوس هند در پشتیبانی از جنگ امریکا در افغانستان انجام داد که پس از سال ۲۰۰۹ از آنهم صرف نظر کرد.^۱ در حال حاضر نیز جاپان کماکان در قبال افغانستان

همسو با تعریف امریکایی از وضعیت افغانستان بوده و در تصمیمات کلان سیاسی در قبال افغانستان در صف کشورهای هم‌نوا با امریکا قرار دارد.

3- کمک به کشورهای فقیر و درحال توسعه

پس از جنگ جهانی دوم که امریکا جاپان را از هرگونه فعالیت نظامی در خارج از مرزپایش ممنوع کرد، آن کشور به‌عنوان یک کشور توسعه‌یافته و ثروتمند از رویکرد اقتصادی برای حضور در سطح نظام بین‌الملل و احراز موقعیت مناسب در معاملات و معادلات بین‌الملل استفاده کرد. مطابق به این رویکرد جاپان از دو طریق سازمان‌های بین‌المللی و کمک مستقیم به کشورهای دیگر موقعیت ممتازی در مجامع بین‌المللی تصاحب کرد طوریکه جاپان پس از امریکا بزرگ‌ترین تأمین‌کننده بودجه سازمان ملل است و نظر به تولید سرانه بزرگ‌ترین کمک‌کننده بین‌المللی شناخته می‌شود. بنابر این، افغانستان بیشتر از هر کشور دیگری مقصد خوبی برای جاپان برای کمک و حمایت اقتصادی قلمداد می‌شود. بر همین اساس جاپان همواره تلاش کرده است که به شکلی از اشکال افغانستان را مورد حمایت و تفقد قرار دهد.

3- ذهنیت تاریخی جاپانی‌ها نسبت به افغانستان

به لحاظ تاریخی آشنایی جاپان با افغانستان به سال ۱۸۷۲ می‌رسد زمانی که نام افغانستان در یک روزنامه جاپانی در توصیف اقدامات امیر شیرعلی خان به کار رفت. سال بعد آن روزنامه توکیو نیچی شیمبون گزارشی پیرامون افغانستان منتشر کرد و در سال ۱۸۸۷ روزنامه صبح جاپان مقاله مفصلی در مورد بامیان و مجسمه‌های بودا نوشت.² جالب این است که قبل از برقراری روابط میان جاپان و افغانستان، سردار محمد ایوب خان (فاتح میوند) نخستین شخصیت نظامی-سیاسی افغانستان بود که در سال ۱۹۰۷ به عنوان مهمان افتخاری به مراسم جنش پیروزی آسیایی بر قدرت‌های اروپایی دعوت شده و به آن کشور سفر کرده بود. روابط مستقیم‌تر و رسمی‌تر جاپان با افغانستان به دوره پس از استقلال افغانستان برمی‌گردد که از طریق ارسال نماینده‌های غیرمقیم تأمین شده بود. برقراری روابط رسمی میان دو کشور پس از امضاء پیمان دوستی میان دو کشور در سال ۱۹۳۰ صورت گرفت و یک سال بعد از آن افغانستان سفارت خود در توکیو را تأسیس کرد و نخستین وزیر جاپانی نیز در سال ۱۹۳۴ از افغانستان دیدن کرد. با سفر محمد ظاهر شاه در سال ۱۹۶۹ به جاپان و متقابلاً سفر امپراتور جاپان به افغانستان، روابط دو کشور به سطح تعامل گسترده‌تر ارتقا یافت.³ از اثرات خوب روابط گرم دو کشور، اعطای کمک‌ها در بخش تکنولوژی و نخنیک وسایل الکترونیکی مانند نصب و مونتاژ وسایل برقی از جمله تلویزیون، اعطای بورس‌های تحصیلی به محصلین و سهم‌گیری جاپان برخی پروژه‌ها بود. هرچند که در دو مقطع تاریخی یکی از ۱۹۷۹-۱۹۸۹ در نتیجه حمله شوروی به افغانستان و دیگری و دیگری از سال ۱۹۹۷-۲۰۰۱ سفارت جاپان در افغانستان تعطیل شده بود، اما ذهنیت تاریخی جاپانی‌ها نسبت به افغانستان باعث نشد که آن کشور افغانستان فراموش کند تا آنجا که

آن کشور حتی تلاش کرد که واسطه صلح میان طالبان و نیروهای مخالف آن در سال ۱۹۹۷ باشد که متأسفانه بی نتیجه بود.

اولویت‌های جاپان در افغانستان

طبیعتاً هر کشوری در حمایت از کشورهای دیگر اولویت‌هایی دارد که از طریق کمک‌های خود آنرا دنبال می‌کند. حتی در موارد زیادی تکرر و بروز تقابل در اولویت‌های کشورها توانسته یک کشور را به تباهی بکشاند که در مورد افغانستان به وضوح دیده می‌شود. مثلاً جدا از قدرت‌های بزرگی چون آمریکا، روسیه یا چین تنها همین شش کشور همسایه افغانستان اولویت‌های مختلفی را در افغانستان دنبال می‌کنند که اکثراً در تقابل هم قرار دارد. جاپان با وجود هم‌نوایی و همکاری سیاسی با آمریکا در قبال افغانستان سیاست مستقلانه خود را نیز در افغانستان دنبال می‌کند که عبارت از حمایت از افغانستان در هر حال می‌باشد. از هم‌ینرو جاپان چه در زمان حضور آمریکا در افغانستان و چه بعد از آن کمک‌های بی‌دریغ خود مردم افغانستان را قطع نکرده و حتی پیش از گذشته آنرا تداوم بخشیده است. به صورت کلی سیاست خارجی جاپان در افغانستان بیشتر مردم‌محور است تا نظام‌محور. به این معنا که جاپان به دنبال حمایت از یک نوع نظام خاص یا مخالفت با نظام خاص دیگری نیست بلکه هدف اصلی آن کشور کمک به افغانستان به عنوان یک کشور نیازمند و حمایت از مردم افغانستان است صرف نظر از اینکه چه نوع نظام سیاسی در افغانستان حاکم می‌باشد. جاپان در طول بیست سال نظام جمهوری در افغانستان و سه سال اخیر که امارت اسلامی در افغانستان حاکم است به خوبی نشان داد که به هیچ وجه در پی ایجاد نفوذ سیاسی در افغانستان نبود و خود را درگیر جناح‌بندی‌های سیاسی در این کشور نکرده است. به عبارت دیگر جاپان در حمایت از افغانستان رفتاری بی‌آلایش از خود به نمایش گذاشته و غرضی در کار آن کشور در افغانستان مشاهده نشده است. به صورت کلی از رفتار جاپان در افغانستان می‌توان چند اولویت را استنباط کرد که البته به شکل اعلامی نیز همواره از زبان مقامات جاپانی شنیده می‌شوند.

1- حمایت از مردم افغانستان: مهم‌ترین اولویت جاپان از کمک به افغانستان در گام اول حمایت از مردم افغانستان است. چنانچه قبلاً نیز بیان شد، سیاست خارجی جاپان در افغانستان ربطی به نوع نظام حاکم در این کشور نداشته و معطوف به حمایت از مردم افغانستان است. جاپان همان‌گونه در نظام جمهوری به افغانستان میلیاردها دالر کمک کرد در دوره امارت نیز آنرا ادامه داده است که بر اساس آمارها در سه سال گذشته نزدیک به پنجصد میلیون دالر رسیده است.⁴

2- کمک به رفع نیازهای فوری مردم افغانستان: بررسی کمک‌های جاپان نشان می‌دهد که آن کشور در مرحله نخست بخش مهمی از کمک‌های خود را در قالب کمک‌های بشر دوستانه برای رفع نیازهای فوری مردم افغانستان اختصاص داده است. پس از اینکه امارت اسلامی دوباره در افغانستان به قدرت رسید و اوضاع

اقتصادی مردم افغانستان به وخامت گرایید جاپان سیل عظیمی از کمک‌ها را به افغانستان گسیل داشت. به عنوان نمونه جاپان تنها در سال ۱۴۰۰ دو بسته کمکی که اولی آن در ماه میزان به مقدار ۱۹۰ میلیون دالر و دیگری در ماه قوس به مقدار ۱۰۰ میلیون دالر بود برای جلوگیری از بحران انسانی به افغانستان کمک کرد و در ماه قوس سال ۱۴۰۱ جاپان بسته کمکی دیگر ۱۰۰ میلیون دالری را به افغانستان اعلان کرد.^۵ به دلیل محدود شدن سازمان همکاری‌های بین‌المللی جاپان (جایکا) در افغانستان بخش اعظم کمک‌های سه سال اخیر جاپان از طریق سازمان‌هایی چون برنامه غذایی جهان، صندوق بشری کمک به افغانستان، دفتر هماهنگی امور کمک‌های بشری ملل متحد (اوجا)، سازمان جهانی صحت، یونسف و سایر موسسات بین‌المللی به مصرف رسیده است.

3- کمک به ساخت زیر بناها در افغانستان: بخش دیگری که کمک‌های جاپان در افغانستان به آن اختصاص دارد، کمک به ساخت زیربناها و برنامه‌های توسعه‌ای می‌باشد. جاپانی‌ها همواره در افغانستان یک مقوله را به سر زبان دارد که می‌گوید «بجای دادن ماهی باید به طرف ماهی‌گیری یاد داد» بدین ملحوظ هدف‌گذاری اصلی جاپان در افغانستان کمک به توسعه زیرساخت‌ها بوده است. در این بخش جاپان در گذشته کمک‌های فراوانی به افغانستان انجام داده اما در سه سال اخیر نیز از آن غافل نبوده است. در مجموع جاپان در بخش‌های زیربنایی و توسعه‌ای در سه سال گذشته کمک‌های زیادی نموده است؛ شامل کمک به بخش معارف مانند ارائه کمک ۲۵ میلیون دالری به ساخت و بازسازی ۱۶۵ مکتب در افغانستان، کمک به بخش صحت مانند ارائه کمک ۱۳ میلیون دالری به بخش صحت، کمک به توانمندی زنان مانند تخصیص کمک ۱۰ میلیون دالری به تقویت فعالیت‌های اقتصادی زنان، کمک به بخش زراعت مانند کمک ۱۴ میلیون دالری به بخش زراعت،^۶ کمک ۱۰ میلیون دالری برای ایجاد معیشت جایگزین خشخاش^۷ و ده‌ها مورد کمک‌های دیگر که در سه سال اخیر جاپان به افغانستان انجام داده است. لازم به ذکر است که یادی شود از فعالیت‌های عمرانی یک جاپانی به نام ناکامورا (ملقب به کاکامراد) در مناطق مشرقی افغانستان که در دوره نظام قبلی توسط افراد مسلح ناشناس به قتل رسید. با وجودی که جاپان در بخش زیربنایی کمک‌های داشته است اما این کمک‌ها در مقایسه با دوران جمهوریت کم به نظر می‌رسد. در مقام مقایسه جاپان در دوران جمهوریت به طور اوسط در هر سال حدود ۳۰۰ میلیون دالر به افغانستان کمک کرده بود که بخش اعظم آن به موارد زیربنایی اختصاص داشت اما در زمان امارت اسلامی در هر سال کمی بیشتر از ۱۵۰ میلیون دالر کمک کرده که تقریباً نصف مقدار مشابه سال‌های قبل را نشان می‌دهد. علت این امر دو مورد است. یکی اینکه جاپان به دلیل وخامت اوضاع بشری در افغانستان بخش عمده کمک‌های خود را به رسیدگی به آن اختصاص داد و دوم اینکه پس از حاکمیت مجدد امارت اسلامی جاپان تمام پروژه‌های زیربنایی خود در افغانستان را به حالت تعلیق درآورد.

4- جلب حمایت جهانی برای توجه و کمک به افغانستان: جاپان علاوه بر اینکه کمک‌های مستقلانه به افغانستان انجام می‌دهد، این کشور همواره تلاش کرده است که توجه سایر کشورها را به افغانستان جلب کند. چنین رویکردی به خصوص پس از استقرار امارت اسلامی بیشتر در دستور کار آن کشور قرار گرفته است. جاپان با استفاده از نفوذ خود در محافل و مجامع جهانی و براساس تقریباً دیدگاه اقتصادمحورانه در قبال افغانستان تلاش دارد تا بار دیگر توجه قدرت‌های جهانی را به افغانستان جلب کند. در این زمینه گروه ۷ (هفت قدرت صنعتی جهان) آدرس مهمی است که جاپان قصد دارد با طرح موضوع افغانستان در قدرت‌های بزرگ جهانی را متوجه وضعیت حساس افغانستان نماید. واقعیت این است که جاپان بیشتر از هر کشور دیگری هم به لحاظ پرستیژ سیاسی آن کشور در سطح جهانی و هم به لحاظ جایگاه رفیع اقتصادی آن کشور این ظرفیت را دارد که بتواند محور حمایت و کمک به افغانستان قرار بگیرد و آنطور که از رویکرد و فعالیت جاپان در قبال افغانستان پیدا است، مقامات آن کشور سعی در گرفتن چنین مسئولیتی دارد.

نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌هایی که انجام شد، سه عامل مهم به‌عنوان محرکه‌ها و انگیزه‌دهنده توجه جاپان به افغانستان عمل کرده است. به صورت مشخص با توجه به اینکه جاپان انگیزه‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی در افغانستان ندارد نمی‌توان اهداف یا انگیزه‌های شخصی و رای کمک‌ها و حمایت‌های آن کشور در افغانستان پیدا کرد. الی اینکه در برخی از زمینه‌ها با امریکا هم‌نوا است. اما عموماً سیاست خارجی آن کشور همواره در قبال افغانستان مثبت و حمایت‌کننده و تشویق حکومت افغانستان برای حرکت در مسیر سالم سیاسی بوده است. در طول بیست سال دوره جمهوریت و سه سال دوره نوین امارت اسلامی جاپان تلاش بی‌وقفه برای رساندن کمک به مردم افغانستان کرده است. بررسی رویکرد و رفتار جاپان نشان می‌دهد که آن کشور عمدتاً کمک‌های خود را به افغانستان بدون تأمین مقاصد سیاسی و امنیتی یا اقتصادی خاص ارائه کرده همیشه وفادار به سیاست عدم مداخله در امور داخلی افغانستان یا حمایت از جناح خاصی در کشور بوده است. هرچند آن کشور سیاست‌های کلان جهانی در هم‌نوایی با ایالات متحده امریکا قرار دارد اما در خصوص افغانستان تلاش کرده است سیاست حمایتی مستقلانه خود را پیش ببرد زیرا هدف‌گذاری جاپان از کمک‌ها ارتقای زندگی مردم و توسعه اقتصادی افغانستان به خصوص در حال حاضر که افغانستان بیشتر از زمان دیگری به کمک و حمایت‌های بی‌دریغ ضرورت دارد.

پیشنهادات

با توجه به یافته‌ها و نتایج این نوشتار پیشنهادات ذیل ارائه می‌شود:

- 1 - صرف نظر از گذشته امارت اسلامی می‌باید برای مؤثریت بهتر کمک‌های جاپان زمینه‌های جذاب مناسب آنرا فراهم کند؛
- 2 - امارت اسلامی در راستای تشویق بیشتر جاپان برای ارائه کمک‌های در بخش‌های زیربنایی می‌باید، طرح‌های اقتصادی زیربنایی به آن کشور ارائه کند؛
- 3 - امارت اسلامی برای جلب بیشتر و بهتر حمایت جاپان، اقدامات داخلی مانند ایجاد اداره سالم و پاسخگو ایجاد کند؛
- 4 - امارت اسلامی هر چه عاجل زمینه از سرگیری پروژه‌های زیربنایی جاپان در افغانستان را فراهم کند؛
- 5 - برای کشور جاپان نیز پیشنهاد می‌گردد تا برای مؤثریت بهتر کمک‌های آن کشور و تکرار اشتباهات گذشته باید کمک‌های خود را از مجراهای سالم به خصوص در هماهنگی با حکومت افغانستان ارائه کند.
- 6 - همان‌گونه که شعار جاپانی‌ها این است که به‌جای ماهی دادن باید به طرف ماهی‌گیری یاد داد، پیشنهاد می‌گردد که جاپان برای توسعه اقتصادی و قرار گرفتن افغانستان در مسیر خودکفایی توجه خاصی به حمایت پروژه‌های زیر بنایی در افغانستان داشته باشد.

منابع و مآخذ

1. پایان نقش نظامی جاپان در افغانستان. قابل دسترسی www.avapress.com
2. مناسبات ژاپن با افغانستان: از پیوندهای تاریخی-فرهنگی، تا عملگرایی در مسیر مبارزه با تروریسم. تاریخ نشر ۱۴۰۱/۱۱/۲۵ قابل دسترسی:
- <https://kelkein.com/13271/%D9%85%D9%86%D8%A7%D8%B3%D8%A8%D8%A7%D8%AA-%DA%98%D8%A7%D9%BE%D9%86-%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D8%B2-%D9%BE%DB%8C%D9%88%D9%86%D8%AF%D9%87%D8%A7%DB%8C/>
3. انسیتیوت جایکا برای افغانستان. افغانستان و جاپان، چاپ اول، کابل انتشارات جایگاه، ۱۳۸۳، ص ۲۰۱.
5. کمک‌های جاپان به افغانستان. قابل دسترسی www.parstoday.com
6. همان
7. جاپان ده میلیون دالر به ده‌هائین افغان کمک می‌کند. قابل دسترسی www.pajwok.com

مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی یک نهاد مطالعاتی غیردولتی و غیرانتفاعی می باشد که در سال ۱۳۸۸ خورشیدی در شهر کابل بنیان نهاده شده است. این مرکز از طریق پژوهش های دقیق و بی طرفانه خویش به منظور ارزیابی و غنامندی پالیسی ها در افغانستان و منطقه فعالیت می کند.

ارتباط با ما:

ایمیل: csrskabul@gmail.com info@csrskabul.com

وب سایت: www.csrskabul.net - www.csrskabul.com

 : +93780618000

تماس: +۹۳۷۸۰۶۱۸۰۰۰

www.csrskabul.com

info@csrskabul.com